

- рони праці, в Кодекс законів про працю України”. Ст. 10 // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 3.
11. Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”. Ст. 397 // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 45.
  12. Кодекс законів про працю України. Ст. 43-1. — К.: Махаон, 2003.
  13. Спроба приборкати профспілки // Профспілкova газета. — 1997. — 26 лютого.
  14. Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”. Ст. 397 // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 45.

Анотації

***Евсюкова Н. В.* Целесообразность политизации профсоюзов в контексте трудового законодательства (1991–2007 гг.).**

В статье поднимается проблема целесообразности политизации профсоюзов в период независимой Украины. Автор делает вывод о том, что властью проводилась антипрофсоюзная законодательная политика, которая препятствовала решению профсоюзами социально-экономических проблем умеренными средствами, что заставило прибегнуть к средствам политическим.

***Jevsjukova N. V.* The expediency of trade-unions` political activity in the context of labour legislation (1991–2007).**

The article is devoted to the problem of expediency of trade-unions` political activity in independent Ukraine. The author comes to the conclusion that the government pursued labour legislation against trade-unions. This policy prevented trade-unions to solve social-economic problems with the help of temperate methods and made them use political ones.

В. С. Лопаков

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

Система пенсійного забезпечення населення України має великі і складні проблеми. Це, в першу чергу, значне навантаження на працюючу частину населення і на бюджет країни, недостатні обсяги страхових внесків для пенсійного забезпечення, низький рівень пенсії, невідповідність розміру пенсії трудовому внеску протягом працездатного періоду, при однаковому рівні відрахувань на пенсійне забезпечення, окремі категорії працівників мають значні переваги та пільги в пенсійному за-

безпеченні. Економічне становище, яке склалося в країні, фінансовий стан підприємств обумовили несвоєчасну сплату внесків на пенсійне забезпечення, за рахунок страхових внесків проводиться фінансування окремих видів виплат не пов'язаних з трудовою діяльністю. В певній мірі ці проблеми обумовлюються недоліками діючої системи пенсійного забезпечення, відсутністю механізму реформування існуючої системи.

В сучасній українській історіографії це питання ще не дістало належного висвітлення. В останній час серед науковців зростає інтерес до пенсійного забезпечення, з'являються дисертаційні дослідження [1], статті, присвячені функціонуванню пенсійного забезпечення, подоланню проблем у пенсійному забезпеченні [2], але практично немає опублікованих праць, в яких би висвітлювались проблеми побудови нової системи пенсійного забезпечення.

Актуальність дослідження та наявність великої кількості нерозв'язаних теоретичних та практичних проблем, що стосуються реформування і побудови нової системи пенсійного забезпечення, яка б найповніше відповідала конкретним потребам суспільства України на сучасному етапі побудови ринкових відносин, обумовили мету роботи: розробка рекомендацій щодо механізму побудови такої системи пенсійного забезпечення, яка б дозволила вирішити проблему підвищення її стійкості і ефективності.

Протягом достатньо тривалого часу існуюча система пенсійного забезпечення є одним із серйозних чинників напруженості в суспільстві. В системі пенсійного забезпечення сконцентровані головні суперечності між законодавчою і виконавчою владою в соціальній сфері. Особливо посилюється значення пенсійних проблем в період передвиборних кампаній. І підстав для цього більш, ніж достатньо, бо незадоволені і пенсіонери, і працівники, і працедавці.

Працедавці вважають відрахування до Пенсійного фонду дуже високими, стверджують, що саме це є основною перешкодою для підвищення заробітної платні і виходу економіки з тіні. Дуже багато говориться про необхідність залучення в українську економіку інвестицій з-за кордону. Але ж ухвалюючи рішення про розміщення своїх засобів, будь-який підприємець за інших рівних умов порівнює вартість пенсійних внесків фонду оплати праці в нашій країні з іншими країнами.

Найняті робітники вважають, що їх несправедливо обирають, оскільки сьогодні — через високі пенсійні відрахування — їм платять маленьку зарплату, а завтра, не дивлячись на ці високі відрахування, платитимуть маленьку пенсію.

Літні люди, які все своє життя важко працювали і чесно платили податки, скривджені тим, що держава не може забезпечити їм хоч трохи прийнятний рівень життя. І дійсно, більшість пенсій — нижче за межу бідності.

Українські пенсії вимушують всіх, у кого є сили, і хто може знайти робоче місце, працювати. На жаль, значна частина людей пенсійного віку вимушено трудиться не за фахом, дуже часто в тіньовому секторі. Протягом перших десяти років після “виходу на заслужений відпочинок” працює третина пенсіонерів. “Слід зазначити, що й українські пенсіонери схильні до продовження трудової діяльності після оформлення пенсії за віком” [3].

Частка пенсії в сукупних доходах пенсіонерів скоротилася. Таким чином, навіть в сім'ях, що складаються тільки з людей похилого віку, вона перестала бути основним джерелом доходу. Нині не пенсії визначають рівень їх життя, а можливість отримання додаткових доходів, в першу чергу з клаптиків землі, що є у них.

Ще більшу незадоволеність пенсіонерів викликає те, що розмір пенсії абсолютно не залежить ні від трудового стажу, ні від суми пенсійних внесків, зароблених протягом усього життя.

Закономірно виникає питання про причини такої ситуації. Наскільки системні недоліки нинішнього пенсійного забезпечення? Як їх усунути?

Кажучи про діючу в нашій країні пенсійну систему, слід перш за все підкреслити її соціальну несправедливість і фінансову уразливість. “Державна соціальна політика у сфері пенсійного забезпечення й надалі залишається незбалансованою” [4].

У тих шарах українського суспільства, які прагнуть до збереження виключно солідарної пенсійної системи, існує думка про її нібито максимальну націленість на підтримку соціально незахищених.

Пропоную всім задуматися над тим, що саме бідні і соціально уразливі люди, як правило, вмирають значно раніше спроможних і здорових. Відповідно, вони протягом коротшого періоду

одержують пенсії. І взагалі, нині високий рівень смертності чоловіків працездатного віку призводить до того, що третина шістнадцятилітніх хлопців не доживає до пенсії. Отже, внески, які робилися до Пенсійного фонду пропорційно заробітку протягом всього їх трудового життя, для них втрачені. Адже ці суми не є їх власністю і не можуть бути хоч би успадковані вдовою або дітьми у разі передчасної смерті. Пенсія, яка призначається у разі втрати годувальника, абсолютно не компенсує таких втрат.

При визначенні розміру пенсії враховується заробітна платня за останні два роки. Це відкриває величезний простір для зловживань, коли хороші відносини з начальством дозволяють штучно збільшити майбутньому пенсіонеру заробіток — на папері, зрозуміло.

Нинішні обмеження максимального розміру виплат призводять до того, що дві третини пенсіонерів одержують практично однакові суми.

Як же боротися з виплатою зарплати в конвертах, якщо в цьому абсолютно не зацікавлені найняті робітники? Фактично, існуюча система пенсійного забезпечення провокує розширення тіньових відносин у сфері оплати праці. І ще. Який сенс у персоналізованому обліку внесків, якщо розмір пенсії від суми цих внесків на практиці не залежить?

Є ціла група пенсіонерів, одержуючи 90% своєї колишньої зарплати. Сюди відносяться депутати і їх помічники, державні службовці, працівники прокуратури, учені, журналісти та інші. Відбувається це тому, що пенсійне забезпечення в Україні регулюється більш, ніж 20 законодавчими актами.

Прагнення вивести з тіні великі заробітки було реалізовано таким чином, що зараз відрахування до соціальних фондів робляться із заробітків до 1600 гривень. У принципі це відповідає міжнародній практиці. Але є одна суто вітчизняна новація: при визначенні розміру пенсії враховується вся сума зарплати. Таким чином, цілком спроможні люди одержують великі пенсії, не сплативши адекватних внесків.

Оскільки для основної маси пенсіонерів існує вже згадане обмеження максимального розміру пенсії, це має значення тільки для привілейованих груп. Враховуючи, що, на відміну від заробітної платні, пенсії не оподатковуються, доходи “спецпенсіонерів” після виходу на пенсію не тільки не зменшуються,

але навіть зростають. А якщо ще пригадати практично однакові ставки відрахувань до Пенсійного фонду, то таку систему дуже важко визнати справедливою і направленою на захист уразливих шарів суспільства. “Одним з головних чинників, який ускладнює проведення реформ в Україні, всі без винятку національні дослідники та міжнародні експерти традиційно називають нестабільність законодавчої бази” [5].

Не дивлячись на те, що пенсійний вік в Україні значно нижче, ніж в більшості країн не тільки з розвинутою, але і перехідною економікою, чинне законодавство передбачає право на дострокову пенсію для окремих категорій тих, що працюють.

Одним із найсерйозніших чинників фінансової нестійкості нинішньої пенсійної системи є масштаби пільг по сплаті внесків до Пенсійного фонду.

Особливо масштабною і гострою потрібно визнати проблему фінансування пенсій і допомоги в агропромисловому секторі. Необхідність підтримки наших аграріїв, особливо в нинішніх непростих умовах реформування, сумнівів не викликає. Потрібно виправляти і багаторічну несправедливість по відношенню до сільських жителів. Проте не можна ж робити це за допомогою нової несправедливості — тепер уже по відношенню до міських пенсіонерів. Напевно, чесніше і справедливіше фінансувати пенсії колишнім працівникам сільського господарства за рахунок бюджету.

Окремі галузі накопичують борги перед Пенсійним фондом, і час від часу наші законодавці ухвалюють рішення про їх списання і реструктуризацію.

Ці та інші пороки в багато разів загострюють об’єктивно існуючі проблеми фінансування пенсій виключно з солідарної системи — за так званим договором поколінь, коли пенсії виплачуються із внесків працюючого населення.

Населення України помітно старше, ніж у більшості країн СНД, і приблизно відповідає європейським стандартам. Але через значно нижчий пенсійний вік питома вага пенсіонерів у нас значно вище, ніж в сусідніх країнах. “Наша країна вже досягла критичного рівня старіння” [6].

Навіть якщо протягом найближчих років різко підвищиться народжуваність, це істотно вплине на фінансові можливості пенсійної системи лише через 25—30 років. Зниження смерт-

ності об'єктивно супроводжуватиметься поглибленням процесу старіння. Немає підстав розраховувати і на омолодження населення за рахунок притоку молоді ззовні, характерного для економічно розвинених країн.

Таким чином, після досить нетривалого періоду виходу на пенсію нечисленного покоління воєнних років Україна неминуче зіткнеться з істотним зростанням демографічного навантаження.

Навіть якщо вдасться мінімізувати безробіття, а також практично викоренити всі наявні пільги і забезпечити дуже високий рівень сплати пенсійних внесків, без підвищення пенсійного віку кардинально поліпшити ситуацію в рамках тільки солідарної системи не представляється можливим. “Досвід інших країн яскраво демонструють нагальну потребу такого підвищення” [7].

Проте аргументи і розрахунки фахівців не сприймаються суспільством. Громадська думка і реакція народних депутатів не дозволяють підвищити пенсійний вік, як це зробили у зв'язку з постарінням населення практично всі країни, що почали реформи своїх пенсійних систем. Нам залишається тільки стимулювати громадян до продовження трудової діяльності після 55 та 60 років.

Солідарна система дуже вразлива з погляду зростання навантаження на платників внесків, а тому в довгостроковій перспективі фінансово нестійка: ми неминуче станемо перед вибором між підвищенням ставок пенсійних внесків, зниженням пенсій, рецидивами заборгованості по їх виплаті або скороченням непенсійних витрат бюджету.

З цією проблемою стикаються практично всі країни світу, і обумовлена вона загальною причиною — постарінням населення через різке зниження народжуваності 40—50 років тому. Окрім вже згаданого підвищення пенсійного віку, вводяться інші багаторівневі системи пенсійного забезпечення, що складаються з трьох компонентів: солідарного (перший рівень), обов'язкового накопичувального (другий) і додаткового, або добровільного, накопичувального (третій рівень). Якщо солідарна система (перший рівень) чутлива переважно до демографічних ризиків, то накопичувальна (другий і третій рівні) — до принципово інших, пов'язаних з довготривалим захистом пенсійних

засобів від інфляції. “Одним із напрямків удосконалення системи соціального захисту громадян в умовах ринкової економіки є здійснення пенсійної реформи та формування багаторівневої системи пенсійного страхування” [8].

Отже, що ж дає кожній конкретній людині участь одночасно в трьох рівнях, і чому світ не відмовляється від солідарної системи, якщо вона така погана?

Перш за все потрібно відзначити, що солідарна система базується на принципах безумовної соціальної рівності. Тому, якщо залишити за нею тільки спочатку властиві їй функції однакового для всіх захисту від бідності в старості і звільнити від всіх інших, так або інакше пов'язаних із закріпленням соціальних відмінностей, зокрема з фінансуванням пільг, то з'ясується, що ця система в змозі забезпечити невеликий дохід всім, хто працював. Якщо людина — чи то у зв'язку з невеликим заробітком, чи то через інші причини — не зуміла накопичити собі на старість грошей, вона змушена буде задовольнятися цими достатньо скромними засобами. Альтернативою класичній солідарній системі є фінансування так званих мінімальних трудових пенсій з бюджету.

Участь в обов'язковій накопичувальній системі (другому рівні) припускає, що незалежно від свого бажання кожна легально працююча людина протягом усього свого трудового життя частину коштів, що заробляє, не витрачає на сьогоденне споживання, а відкладає на старість. Фактично введення суспільством цього пенсійного компоненту пов'язане з властивою багатьом людям легковажністю і необхідністю “насилно” забезпечувати їх доходами і після припинення трудової діяльності. Якщо в суспільстві домінує пріоритет особистої свободи і права вибору, обов'язкова накопичувальна система не вводиться.

Таким чином, навіть обов'язкова накопичувальна система припускає значно більшу, ніж солідарна, свободу вибору і одночасно відповідальність. “Накопичувальна система забезпечує високий рівень гарантій” [9].

Участь у додатковій (добровільній) накопичувальній системі (третьій рівень) розрахована на тих людей, хто хоче і може зробити більші, ніж звичайно, накопичення на старість. Крім того, саме в рамках додаткових систем фінансуються, наприклад, дострокові пенсії працівникам ряду галузей і професій.

Оскільки накопичувальна система — і другий, і третій рівні — існує тільки за рахунок перерозподілу споживання протягом життя однієї і тієї ж людини і у принципі не припускає перерозподілу від одних людей до інших, автоматично розв'язуються практично всі проблеми, обумовлені соціальною несправедливістю. Суми, накопичені на індивідуальних пенсійних рахунках, є власністю застрахованих, і у разі передчасної смерті успадковуються в діючому порядку, а не залишаються в загальному “казані”.

Немає і не може бути ніяких обмежень максимального розміру пенсій — скільки відклав, стільки і одержав, а також фінансування пільг, що надаються одним верствам суспільства за рахунок інших, — всі професійні пільги оплачуються відповідними професійними пенсійними фондами. Оскільки значну частину коштів до таких фондів вносить працедавець, у нього з'являються серйозні стимули запроваджувати нові технології, що дозволяють значно скоротити застосування робочої сили в шкідливих для здоров'я умовах, ніж, власне, і мотивується призначення дострокових пенсій.

Безпосередня і зрозуміла залежність пенсії від суми накопичених коштів краще за інші заходи стимулює легалізацію доходів, що одержуються протягом трудового життя. Якщо найнятий робітник заперечує, працедавець не зможе так легко платити зарплату в конверті. “Необхідно контролювати процес утворення своєї майбутньої пенсії” [10].

Визначення розміру пенсії з урахуванням усіх внесків, зроблених за весь період трудової діяльності, вирішує і проблему штучного збільшення заробітків — чи то за два роки, чи то за п'ять.

Ми — не перші, хто вводить накопичувальну систему пенсійного забезпечення і вирішує проблему ефективного інвестування привернутих засобів. Стабільна пропозиція грошей формують і попит на них, прискорює розвиток фондового ринку.

Безумовно, необхідні достатньо жорсткі обмеження на інвестування пенсійних засобів. Законодавець повинен чітко вписати правила інвестування, визначити дозволені фінансові інструменти і встановити обґрунтовані обмеження по інвестуванню в них пенсійних грошей. У той же час необхідно повністю виключити можливості придбання пенсійними фондами

фінансових інструментів, не відповідних вимогам збалансованості ризику і очікуваної прибутковості.

Можливість інвестування за межами України дозволять розподіляти інвестиційні ризики в межах світового, а не тільки національного ринку капіталів. Всі інвестиції повинні здійснюватися на користь застрахованої особи.

На перших порах до виконання функцій по управлінню пенсійними засобами доцільно привертати тільки найвідоміші і стабільніші банки країни, що мають достатньо тривалий і успішний досвід інвестицій в реальну економіку. Такі банки потрібно зацікавити в створенні спеціальних компаній-адміністраторів. Ці компанії і нестимуть усі зобов'язання по пенсійному забезпеченню. При цьому вкрай важливим є чітке законодавче визначення вимог до компаній-адміністраторів і неможливість використання ними засобів пенсійних фондів для гарантування своїх зобов'язань або рішення інших, далеких від пенсійного страхування, завдань.

В цілому ж держава зобов'язана створити необхідні умови для збереження пенсійних засобів громадян — потрібен спеціальний регулятивний орган, що забезпечує прозорість і координацію всієї системи.

Різноманітність можливостей робити заощадження на старість дозволить кожному вибрати саме той спосіб, який здається найпривабливішим. Саме тому пенсійне забезпечення повинне проводитися не тільки пенсійними фондами, але і банківськими установами і страховими організаціями.

Надзвичайно важливо вирішити питання про оподаткування засобів, які прямують в пенсійну систему, формуються в ній або вилучаються з неї. Податкові пільги мають вирішальне значення і значною мірою визначають вибір працедавцями і найнятими робітниками схеми пенсійного забезпечення.

Не тільки економічна ситуація в країні впливає на ефективність пенсійного забезпечення, але і раціональна пенсійна система прискорює економічний розвиток. “Реформа — це ламання певних стереотипів, що не проходить безболісно” [11].

Впровадження адекватній ринковій економіці пенсійної системи привчає населення до відповідальності за свою власну долю і за долю своїх близьких, привчає не витратити негайно всі зароблені засоби, а відкладати їх частину на старість,

допомагає подолати такі характерні для нас патерналістські очікування, коли людина очікує благодійності, і адаптуватися до нових умов життя. Нарешті, саме накопичувальна система пенсійного забезпечення сприяє становленню середнього класу — основного гаранта соціальної стабільності. Таким чином, ставши багаторівневою, система пенсійного забезпечення перетвориться з гальм в локомотив економічного розвитку. Без цього принципові зміни психології і населення, і держави в особі його управлінських структур просто неможливі. “Найкращою характеристикою надійності та ефективності пенсійної системи є довіра до неї людей” [12].

Якщо багаторівнева система буде створена і нормально запрацює, це дозволить врешті-решт покінчити з таким ганебним явищем, як бідність людей похилого віку, що все життя чесно створювали національне багатство.

Проте в ході реформи, окрім перерахованих проблем захисту засобів і забезпечення їх ефективного інвестування, виникає ще одна. Йдеться про те, що паралельно зі створенням і поповненням обов’язкових накопичувальних рахунків необхідно виплачувати поточні пенсії сьогоднішнім пенсіонерам, одержуючи їх виключно по солідарній системі. Таким чином, частина внесків до Пенсійного фонду, які при однорівневій солідарній системі повністю йдуть на матеріальне забезпечення сьогоднішніх людей похилого віку, неминуче буде вилучена — на накопичення. І протягом достатньо тривалого періоду необхідно буде забезпечувати виконання так званих “подвійних зобов’язань”.

Міжнародна практика свідчить, що для цього використовуються засоби від приватизації державних підприємств, додаткові збори і бюджетні субвенції, сформовані в першу чергу за рахунок детінізації економіки і відповідного збільшення податкових надходжень.

Але, окрім цього, не можна нехтувати і чисто демографічними чинниками, які визначають тривалість періоду “подвійних зобов’язань” і його вартість. Зобов’язання перехідного періоду, а отже, і ціна впровадження багаторівневого пенсійного забезпечення поступово зменшуватимуться — пропорційно природному процесу скорочення чисельності людей, які одержують пенсії виключно з солідарної системи.

Пенсійна реформа — і у нас, і в інших країнах — адресується не тільки і не стільки старшим поколінням, як молоді, яка завдяки цьому набуває упевненості в своєму віддаленому майбутньому. “Особливе занепокоєння викликає байдуже ставлення молоді до реформи пенсійного забезпечення” [13].

Реформа може бути успішною тільки при усвідомленні всіма шарами суспільства її необхідності і невідворотності. Але підтримка забезпечена лише тоді, коли громадяни переконані: пенсійне забезпечення в результаті реформ покращає. Тому потрібні чіткі формулювання, чіткі кількісні взаємозв'язки. Потрібна широка роз'яснювальна робота. “Треба бути особливо обережним, коли учасники і організатори реформування пенсійного забезпечення спілкуються з громадськістю через ЗМІ, де часом довільно трактуються деякі питання щодо управління пенсійним забезпеченням” [14].

Населення повинне одержати правдиву інформацію і про дійсні причини існуючого вкрай незадовільного пенсійного забезпечення, і кінцевій меті реформи, її основних принципах і можливих ризиках. Не можна брехати! Не можна обіцяти того, що виходить за межі фінансових можливостей системи — а, на жаль, наші політики дуже часто цим грішать, можливо, в надії, що відповідати за їх обіцянки будуть вже інші. І в той же час необхідна чітка система державних гарантій збереження внесків, їх захисту від інфляції і невіддаленого інвестування.

Досвід країн, перш за все з перехідною економікою, які вже реформували свої системи пенсійного забезпечення, неспростовно доводить, що реформа — це процес надзвичайно тривалий, і наскільки б здійсненим не було нове пенсійне законодавство, час від часу необхідні будуть їх корективи. “Реалізація пенсійної реформи вимагає комплексного підходу і зачіпає всі сфери суспільно-політичного життя” [15].

Звичайно, пенсійна реформа призведе до чергового розчарування, якщо не буде зростання зайнятості, зміни політики оплати праці і оподаткування. Проте тільки цих заходів недостатньо. Тому жодним чином не зменшуючи значення економічного зростання, зваженої макроекономічної політики, хочу підкреслити необхідність кардинальних змін існуючої системи пенсійного забезпечення. Зміни ці неминуче зачіпають інтереси найрізноманітніших шарів суспільства, а також державні

фінанси, банківську сферу і за масштабами можуть бути порівняні хіба що із земельною реформою. А отже, відношення до пенсійної реформи неминуче відображає політичний вектор. Але тільки вона відкриє можливості для такого необхідного переходу від короткострокових до довгострокових моделей накопичення, інвестицій і економічного зростання. “Пенсійна реформа — це комплексний, системний захід величезної складності, який потребує високого управлінського потенціалу, поставленого перед необхідністю одночасно вирішувати безліч як невідкладних поточних завдань, так і проблем стратегічного характеру” [16].

Стратегічна мета інтеграції України до складу Європейського співтовариства потребує серйозної роботи щодо удосконалення захисту прав і свобод людини, демократизації всіх складових суспільного життя. Чи не найважливішим аспектом цієї проблеми, віддзеркаленням місця людини в системі державної політики є стан її соціального захисту та надання соціальних гарантій. Усвідомлення обмеження ресурсів та фінансових складностей перехідного періоду в Україні потребує докорінної зміни трактування демократизації соціальної сфери. Принципи “зрівнялівки”, мінімізації виплат та загальної державної допомоги мають бути замінені на принципи адресності та свідомого, вільного вибору людиною форм, механізмів і варіантів соціального захисту. Врахування досвіду західних країн щодо організації системи соціального, медичного, пенсійного страхування, страхування на випадок безробіття, без сумніву надасть Україні корисний досвід щодо вирішення цих питань.

Вирішення таких проблем, як безробіття, матеріальне забезпечення пенсіонерів, інвалідів, молоді, що навчається, має ґрунтуватись на виваженому науково обґрунтованому підході, поєднанні державних та ринкових механізмів соціального забезпечення. Здійснення на нових принципах пенсійної реформи, запровадження медичного страхування, страхування на випадок безробіття, тощо, безперечно сприятиме впевненості всіх членів суспільства в майбутньому та підтвердить демократичну спрямованість реформ, що відбуваються у перехідний період в Україні.

Джерела та література

1. Якимів А. І. Розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Львів, 2004 р.; Папієв М. М. Реформування пенсійної системи в Україні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Київ, 2004 р.
2. Зайчук Б. О., Микитенко В. С., Семендяєва В. І. Система пенсійного забезпечення: сьогодні і завтра. — К., 2004;
3. Макарова О. Демографічні проблеми і соціальна політика // Праця і зарплата. — 2007. — № 45. — С. 5.
4. Ткаченко Л. Особливості розвитку пенсійної системи в Україні // Праця і зарплата. — 2006. — № 32. — С. 4.
5. Там само.
6. Макарова О. Демографічні проблеми і соціальна політика // Праця і зарплата. — 2007. — № 45. — С. 4.
7. Там само. — С. 5.
8. Зарічук О. Становлення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні // Вісник пенсійного фонду України. — 2004. — № 6. — С. 14.
9. Сандлер Д. Пенсійне реформування в сучасному світі // Соціальний захист. — 2005. — № 8. — С. 16.
10. Дзюба Л. Пенсійна реформа в контексті реформи заробітної плати // Вісник пенсійного фонду України. — 2005. — № 6. — С. 21.
11. Ершов І. Соціальний захист потребує реформ // Соціальний захист. — 2005. — № 6. — С. 50.
12. Сандлер Д. Пенсійне реформування в сучасному світі // Соціальний захист. — 2005. — № 8. — С. 18.
13. Процаков В. Щоб система не буксувала // Праця і зарплата. — 2006. — № 11. — С. 4.
14. Процаков В. Щоб система не буксувала // Праця і зарплата. — 2006. — № 11. — С. 4.
15. Сафін О. Пенсійна реформа як фактор досягнення соціальної справедливості в суспільстві // Вісник пенсійного фонду України. — 2004. — № 3. — С. 16.
16. Сандлер Д. Пенсійне реформування в сучасному світі // Соціальний захист. — 2005. — № 8. — С. 20.

Анотації

Лопаків В. С. Актуальные вопросы пенсионной реформы.

В статье теоретически обосновываются и разработаны рекомендации для создания такой системы пенсионного обеспечения, которая бы обеспечила ее стойкость и эффективность. Предоставляются конкретные рекомендации относительно совершенствования информирования общества о пенсионном обеспечении.

Lopakov V. S. Actual questions of pension reform.

This article is devoted to opening of theoretical grounds and development of recommendations to the mechanism of construction of such system of the pension providing, what would allow to decide the problem of increase of its firmness and efficiency. Concrete recommendations are given in relation to perfection of informing of society about the pension providing.